

Social Entrepreneurship Support Network
of the Baltic Sea Region

IETEIKUMI PAŠVALDĪBĀM SOCIĀLĀS UZŅĒMĒJDARBĪBAS VEICINĀŠANAI

www.socialenterprisebsr.net

Co-funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

Projekts „Sociālās uzņēmējdarbības attīstība Baltijas jūras reģionā” tiek īstenots programmas Erasmus+ ietvaros, un to līdzfinansē Eiropas Savienība.

Ieteikumi pašvaldībām sociālās uzņēmējdarbības veicināšanai

„Sociālās uzņēmējdarbības attīstība Baltijas jūras reģionā” tiek īstenots programmas Erasmus+ ietvaros, to līdzfinansē Eiropas Savienība.

Autori:

Polija: Anna Pomykol, Kinga Zglinicka - Centrum Rozwoju Inicjatyw Społecznych CRIS; Piotr Maslowski - Ribnikas pilsētas priekšsēdētāja vietnieks

Līdzautori:

Somija: Ulla Tirronen, Kasvuhuone osuuskunta

Igaunija: Jaan Aps, Estonian Social Enterprise Network

Dānija: Per Bach, Sociale Entreprenører i Danmark

Latvija: Renate Lukjanska, Sociālās inovācijas centrs

Lietuva: Mindaugas Danys, Socialiniu investiciju fondas

Zviedrija: Bert-Ola Bergstrand, Social Kapital Forum

Šajā publikācijā izklāstīta autoru sagatavota informācija un viedokļi, un tie ne vienmēr atspoguļo oficiālo Komisijas viedokli. Komisija negarantē šajā pētījumā ietvertu datu precizitāti. Ne Komisija, ne jebkura persona, kas rīkojas Komisijas vārdā, nav atbildīga par šajā publikācijā ietvertās informācijas izmantošanu.

IETEIKUMI PAŠVALDĪBĀM SOCIĀLĀS UZŅĒMĒJDARBĪBAS VEICINĀŠANAI

Vietējai pašvaldībai ir būtiska nozīme sociālo uzņēmumu attīstības un izveides veicināšanā, kā arī atbalsta mehānismu izveidē. Lai gan tas ir ļoti ambiciozs un sarežģīts uzdevums vietējām pašvaldībām, tām ir rūpīgi jāapsver šīs atbildības uzņemšanās. Vai sociālā uzņēmējdarbība kļūs svarīgāka un spēcīgāka nacionālā līmenī, gūs impulsu attīstībai sociālās ekonomikas nozarē, lielā mērā ir atkarīgs no vietējo varas iestāžu attieksmes un rīcības.

Pirmkārt, mēs vēlamies kļūst par dažus mītus par sociālās uzņēmējdarbības tēmu.

MĪTS NR.1

Sociālās uzņēmējdarbības attīstībai katrā valstī ir unikāls raksturs.

Fakts: Problēmas, kas attiecas uz atsevišķām Baltijas valstīm, ir ļoti līdzīgas, piemēram, joprojām ir nepietiekami izveidots atbalsta mehānisms sociālo uzņēmumu atbalstam publiskajā iepirkumā, kā arī trūkst sociālo uzņēmumu vadītāju ar labi attīstītām uzņēmējdarbības prasmēm. Sociālās ekonomikas attīstība saskaras ar pārsteidzoši līdzīgiem šķēršļiem, bet attīstības progress Baltijas valstīs ir atšķirīgs.

Katrai valstij ir savi trūkumi un sava labā prakse, ko valstis var pārņemt viena no otras.

MĪTS NR.2

Likumdošana spēlē svarīgu lomu sociālās uzņēmējdarbības attīstībā.

Fakts: Likums nav galvenais elements nozares attīstībai, tas nav arī vislielākais šķērslis, tomēr atbilstošu tiesību aktu esamība veicina sociālās uzņēmējdarbības attīstību. Esošā pētījuma informācija liecina, ka atbalstoši juridiskie risinājumi pastāv Dānijā, Somijā un Polijā. Tomēr, tas nenozīmē, ka tiesību sistēma šajās valstīs bija sākumpunkts sociālās uzņēmējdarbības attīstībai un, ka sociālajiem uzņēmumiem šajās valstīs ir mazāk problēmu un šķēršļu nekā Igaunijā, Lietuvā vai Latvijā. Dažreiz pārāk daudzu tiesību aktu pastāvēšana var radīt haosu, pārpratumus starp sociālajiem uzņēmējiem, likuma nekonsekventu interpretāciju starp valsts amatpersonām, kļūt par šķērslis, nevis atvieglojumu.

Par sociālās uzņēmējdarbības virzītājspēku var būt politiķi un atsevišķi sabiedrības locekļi, kas atbalsta ideju par ilgtspējīgu un uz sabiedrību orientētu darbību, kas nesīs ne tikai tūlītēju labumu, bet ilgtermiņa ieguvumus.

Kādas darbības mēs iesakām īstenot likumdevējiem vai valsts amatpersonām Baltijas jūras reģiona valstīs?

Pirmkārt, mēs vēlētos uzsvērt, ka termins "sociālais uzņēmums" nav plaši zināms vai saprotams, un zināšanas par sociālo uzņēmējdarbību ir fragmentāras ne tikai sabiedrībā, bet arī starp valsts amatpersonām un politiķiem gan valsts, gan pašvaldību līmenī.

Lielbritānijā, piemēram, sociālās uzņēmējdarbības nozare pastāv un attīstās, galvenokārt, pateicoties brīviem no aizspriedumiem vadītājiem un labi sagatavotai tiesību sistēmai; Skandināvijā, savukārt, mēs varam novērot apzinīgāku un sociāli atbildīgāku sabiedrību, kas vairāk atvērta sociālajās uzņēmējdarbības idejai.

Postkomunisma valstīs, kaut arī pastāv sena kooperatīvās ideoloģijas un kopīgā darba tradīcija, ļoti bieži šo ideju uztver negatīvi, jo tā asociējas ar iepriekšējo politisko sistēmu. Tāpēc joprojām ir **svāriģi veicināt sociālās uzņēmējdarbības pozitīvo gaisotni** un veidot pozitīvu tēlu un atpazīstamību.

Eiropas Savienības līmenī viens no svarīgiem sociālās uzņēmējdarbības attīstības un atbalsta dokumentiem ir 2011. gada "Sociālās uzņēmējdarbības iniciatīva – radot labvēlīgu klimatu sociālajiem uzņēmumiem, ieinteresētajām pusēm sociālās ekonomikas un inovācijas jomā". Pēdējo gadu laikā daudzās valstīs, piemēram, Skandināvijā, Polijā un Lietuvā, atbalsta direktīvas nepārtraukti veicina sociālās uzņēmējdarbības atbalstu. Pozitīvas pārmaiņas var novērot arī stratēģisko dokumentu izstrādē, kur sociālā uzņēmējdarbība tiek virzīta ar valstu programmām/stratēģijām, kas vērstas uz tās attīstību, tostarp finanšu atbalsta mehānismiem un nepieciešamās infrastruktūras izveidi. Daudzos gadījumos šie procesi tiek stimulēti ar Eiropas struktūrfondu palīdzību un šīs tendences ir redzama Igaunijā un Latvijā, kur atbalsta programmas un stratēģijas ir veidošanas procesā, bet pozitīvā iezīme ir Eiropas Savienības finansiālais atbalsts.

Tas skaidri parāda, ka to ekspertu līmenī, kas veido stratēģiskos plānus, pastāv izpratne par nepieciešamību atbalstīt sociālās uzņēmējdarbības attīstību un plānošanas procesā tiek pielietota strukturēta pieeja. Tomēr viens no lielākajiem izaicinājumiem - ieviest valsts programmu darbībā vietējā (pašvaldības) līmenī. Šis process nav iedomājams bez zināšanām un ticības sociālās uzņēmējdarbības nozīmei.

Tāpēc mēs iesakām pašvaldību iestādēm visās Baltijas jūras reģiona valstīs sākt ar sociālajām kampaņām un izglītību. Protams, jāveic pasākumi, lai apvienotu resursus un pielāgotos vietējiem apstākļiem un iespējām, tomēr pat starp mazām kopienām, paaugstinot sociālās uzņēmējdarbības izpratni, var aktivizēt ilgtspējīgu attīstību. Veiktajiem pasākumiem jābūt vērstiem gan uz iekšējām, gan ārējām darbībām.

Izpratnes veidošanas pasākumus vērst uz konkrētām mērķa grupām un iedalīt sekojoši: vietējās administrācijas informēšana (iekšējās darbības), privātā sektora informēšana (ārējās darbības) un sabiedrības/individuālo patērētāju informēšana (ārējās darbības).

Katrai no šīm grupām ir pilnīgi atšķirīgas vēlmes un, katra no šīm grupām var gūt labumu, attīstot sociālo uzņēmējdarbību, tāpēc ir svarīgi noteikt šo grupu vajadzības un vēlmes. Individuālo patērētāju gadījumā sociālā uzņēmējdarbība var piedāvāt videi draudzīgus produktus, kas vēl nav tirgū. Pašvaldību galvenais ieguvums būtu sociālo problēmu samazināšana un pašvaldības uzdevumu izpilde, kuru veiktu sabiedrības pārstāvji. Konvencionālajam biznesam ieguvums būtu jauni pakalpojumu lietotāji vai labi piegādātāji, sadarbības partneri.

Neizmantotas iespējas piemērs ir situācija, kas ir ļoti populāra Polijas tirgū dizaina, amatniecības un vietējo produktu ražošanā. Diemžēl maz vietējo ražotāju ir dzirdējuši par sociālās uzņēmējdarbības ideju, nemaz nerunājot par zināšanu un sadarbības trūkumu un finansiālu atbalstu šādai darbībai. Ja būtu vairāk stimulu vai impulsu no vietējās pašvaldības, izplatot informāciju par sociālo uzņēmējdarbību, cilvēki, kas darbojas nozarē, varētu radīt spēcīgus kooperatīvus, kas spētu ražot vairāk, algot vairāk vietējos darbiniekus un izveidot plašāku tirgu. Iespējamās aktivitātes izpratnes veicināšanas pasākumiem ir sekojošas:

Iekšējās darbības:

- Nodrošināt izglītības materiālus, informāciju par jaunām tendencēm un politiku, kas veltīta sociālās uzņēmējdarbības tēmai, iesaistot pašvaldības vadību, deputātus, kā arī komiteju locekļus.
- Nodrošināt informāciju par sociālo uzņēmumu efektivitāti un lietderīgumu vietējā (pašvaldības) līmenī (ietekme uz darba tirgu, sociālo pakalpojumu nodrošinājums, ietekmi uz sociālo iekļaušanos). Pašvaldības departaments, kas atbild par sociālo politiku, var analizēt datus un apkopot pēc nodarbinātības dienesta un sociālās palīdzības iestāžu sniegtajām ziņām, kā arī ievākt informāciju no vietējiem sociālajiem uzņēmumiem, lai parādītu ieguvumus, kurus sniedz sociālā uzņēmējdarbība. Ja nav pieejama vietējā statistika, var izmantot kaimiņvalstu vai sadarbības valstu salīdzinājumu.
- Organizēt regulāras tikšanās un konsultācijas starp augsta ranga valsts amatpersonām (pašvaldību departamentu vadītāji), kas veltītas sociālās uzņēmējdarbības tēmām, tai skaitā analizēt informāciju par vietējiem sociālajiem uzņēmumiem un to pozitīvo ietekmi uz pašvaldību.
- Deleģēt pašvaldības augsta ranga amatpersonas piedalīties semināros, forumos, konferencēs, kas veltītas sociālās uzņēmējdarbības tēmām.

Ārējās darbības:

- Organizējot seminārus un konferences, kas veicina ideju par sociālo uzņēmējdarbību, uzsverot sociālo uzņēmumu potenciālu kā sociālās iekļaušanas risinājumu un veidu, kā iesaistīt riska grupas darba tirgū vai, kā organizēt sociālo pakalpojumu un piegādāt vietējā līmenī ar vietējo resursu palīdzību.
- Veicināt ideju pilsoņu vidū par "sociāli atbildīgiem pirkumiem", rosinot viņus iegādāties pakalpojumus no vietējiem sociālajiem uzņēmumiem, uzsverot tādā veidā plašākas priekšrocības vietējās kopienas attīstībai.
- Vietējām pašvaldībām veicināt vietējo sociālo uzņēmumu pakalpojumu noietu, popularizējot to produktus iedzīvotāju vidū dažādu pasākumu laikā. Piemēram, organizējot Ziemassvētku vai Lieldienu tirgus, brīvā laika pasākumos, piemēram, koncertos, piknikos u.c. Ir svarīgi pieminēt, ka šī darbība ir jāorganizē ar saglabātu tirgus konkurētspēju un pārredzamības principu no vietējās pašvaldības puses.
- Veicināt sociālās ekonomikas un sociālo uzņēmumu atbalstīšanas nepieciešamību konvencionālā biznesa vidū, tostarp attīstīt korporatīvo sociālo atbildību.

Izglītība. Izglītības jomā būtu nepieciešams koncentrēties uz pašvaldības darbinieku un publisko iestāžu lēmumu pieņēmēju apmācībām tādās jomās kā, sociālo klauzulu izmantošana un pašvaldību darbības ietekmi uz vietējo tirgu.

Grāmatā "Ja mēri vadītu pasauli—nefunkcionējošas nācijas, pieaugošās pilsētas" profesors Bendžamins Bārbers (*Benjamin Barber*) (*Yale University Press, 2013*) min datus, kas liecina, ka tā saukto lielpilsētu darba vietu skaits atkarīgs no vietējām administrācijām un svārstās no 14% Ņujorkā līdz pat vairāk nekā 20% Eiropas un Āzijas pilsētās. Tādējādi pašvaldību ietekme vietējā darba tirgū, kā arī vietējā uzņēmējdarbībā ievērojami pārsniedz kopējos priekšstatus.

Pēc Pjotra Maslovska (*Piotr Masłowski*) - Polijas pilsētas Ribnikas priekšsēdētāja vietnieka domām: "Starp politiskajiem līderiem trūkst sociālās uzņēmējdarbības pārstāvju. No manas pieredzes es zinu, ka tas nav jautājums par gribas, bet par elementāru zināšanu trūkumu. Mana pieredze ir tāda, ka es meklēju risinājumus sociālajai ekonomikai, bet lēmumu pieņēmēji nav informēti par esošajām iespējām - jo īpaši attiecībā uz pakalpojumu iepirkšanu no vietējiem ražotājiem un dažādām mērķa grupām, kurām ir nepieciešams atbalsts. Sociālā uzņēmējdarbība, īpaši sociālās klauzulas / sociāli atbildīgi iepirkumi, vai pat sociālā korporatīvā atbildība ir jauni. Politiskās klases bieži vien ir novecojušas (nereti tām trūkst zināšanu par jaunām tendencēm) un pēc būtības tās ir vairāk konservatīvas un piesardzīgas".

Ir jāatzīmē, ka ir nepieciešams organizēt apmācības kursus un veicināt zināšanu iegūšanu par sociālās uzņēmējdarbības specifiskiem jautājumiem, kas jāveicina ar dažādiem informatīviem līdzekļiem un pasākumiem. Publiska amatpersona – lēmuma pieņēmējs, kas vāji iesaistīta procesā un to nepietiekami izprot, kļūst par sociālās uzņēmējdarbības idejas kavētāju, nevis veicinātāju.

Vēl viens svarīgs jautājums ir tāda sociālās uzņēmējdarbības atbalstīšana, kas savu iespēju robežās tiek ieviesta visu līmeņu izglītībā. Būtiski ir palielināt sociālās uzņēmējdarbības nozīmi ekonomikas pētījumos, kā arī attīstīt ekonomisko profesionālo izglītību (ja pašvaldība to var ietekmēt). Ir svarīgi strādāt arī ne pie tādiem risinājumiem kā, piemēram, organizēt konkursus skolās par sociālo uzņēmējdarbību, veicinot bērnu un jauniešu vidū kooperatīvu ideju, lai nākotnes potenciālais darbinieks varētu augt ar izpratni par sociālās ekonomikas būtību. Iespējamās darbības attiecībā uz izglītību:

Iekšējās darbības:

- Deleģēt valsts amatpersonas mācību kursam par sociālajām klauzulām, ieviešot tos sadarbībā ar sociālajiem uzņēmumiem.
- Organizēt iekšējās apmācības pašvaldības darbiniekiem, apmācot konsultēt par sociālās uzņēmējdarbības uzsākšanas atbalstu.
- Organizēt darba grupas, kas veic izglītojošas tikšanās ar citu pašvaldību darbiniekiem, kas nodarbojas ar sociālo uzņēmējdarbību, lai dalītos pieredzē un zināšanās.
- Sniegt jaunāko informāciju lēmumu pieņēmējiem (pašvaldību vadītājiem, deputātiem un komiteju locekļiem) par tendencēm, tiesību aktiem, problēmu risinājumiem sociālās uzņēmējdarbības sektorā.

Ārējās darbības:

- Rikot izglītojošas sarunas skolās.
- Lobēt (ja tas ir pašvaldības kompetencē) mācību programmās sociālās uzņēmējdarbības ieviešanu, it īpaši vidusskolu un universitāšu līmenī. Universitātēs koncentrēties uz tām fakultātēm, kas pasniedz sociālo iekļaušanos, kā arī ekonomiku. Citiem vārdiem sakot, veidot partnerattiecības un ciešāku sadarbību ar citām iesaistītajām pusēm, kas ir atbildīgas par izglītību gan formālo, gan neformālo: skolām, universitātēm, ministrijām, citām valsts iestādēm, privātajām izglītības iestādēm, nevalstiskajām organizācijām (turpmāk – NVO).

Atbildībapāršoaktivitāšu īstenošanai ir atkarīgo katras pašvaldības un katras valsts likumdošanas sistēmas specifika. Tomēr mēs iesakām, ka katrā pašvaldībā jābūt īpašai struktūrvienībai, kas atbild par pasākumiem, kas paredzēti sociālās ekonomikas attīstībai. Mērķtiecīgi ir saistīt sociālo uzņēmējdarbību ar sociālās labklājības un sociālās politikas departamentu darbību, kas kopīgi atbildētu par sociālās uzņēmējdarbības attīstību un uzraudzību. Detalizēti pienākumu apraksti ir jāpielāgo vietējai situācijai; tomēr ir ļoti svarīgi, lai departaments sniegtu skaidru informāciju sabiedrībai par to, kurš departaments

ir visatbilstošākais darbā ar sociālo uzņēmējdarbību. Tajā pašā laikā ir jāsniedz arī skaidru informāciju par pašvaldības darbinieku pienākumu iegūt pietiekamu kompetenci un zināšanas minētajā tēmā.

Paralēli izpratnes veicināšanai un izglītojošajiem pasākumiem, vietējām varas iestādēm ir jāveic sistemātiskāka, plašāka un ilgtermiņa plānošana. Ir ļoti svarīgi apskatīt šo jautājumu no divām perspektīvām. Pirmā ir koncentrēta uz nepieciešamību kopā ar plašu partneru loku (citas ieinteresētās personas, pārstāvji no sociālās uzņēmējdarbības nozares, eksperti u.c.) sagatavot kompleksu plānu sociālās uzņēmējdarbības sektora attīstības atbalstam vietējā līmenī. Plāns, kas tiks pielāgots vietējiem apstākļiem, ražotspējai un vajadzībām. Otrā perspektīva ir saistīta ar kārtību, kura paredz sociālās uzņēmējdarbības iekļaušanu pašvaldības stratēģiskajos plānos kā būtisku vietējās izaugsmes virzītājspēku, sociālās iekļaušanas veicinātāju un nozīmīgu darba tirgus sastāvdaļu. Izskatot šīs divas perspektīvas, ieteikumi ir sekojoši:

Stratēģiskā plānošana. Eiropas Savienības ekonomiski vājāk attīstītie reģioni, sāpīgi saskaras ar ilgtermiņa domāšanas trūkumu. Pastāv koncentrēšanās uz problēmu risināšanu, nevis to izcelsmes izpēti.

Pasākumi tiek veikti nepārdomāti, bez nākotnes redzējuma par to, kā izvairīties no līdzīgām problēmām nākotnē. Izmantosim piemēru, lai ilustrētu šādu īstermiņa domāšanu. Viens no tādiem piemēriem, kas īpaši ietekmē Polijas dienvidus, kur tiek izstrādātas šīs rekomendācijas pašvaldībām. Polija un Bulgārija cīnās ar lielāko gaisa piesārņojumu Eiropā. Problēma balstās uz ekonomiskiem jautājumiem (dārga centralizētās siltumapgāde un gāze, bet daudz lētākas ir ogles un lētie pārpalikumi no tās ražošanas), spēcīgas ieguves rūpniecības pozīcijas (īpaši arodbiedrības) un kultūras faktora (pašreizējā situācija turpinās jau vairākās paaudzēs, tāpēc daudzi cilvēki redz to kā normu). Tajā pašā laikā Polija ir valsts ar relatīvi zemu kooperatīvu līmeni, kas būtu spējīgi ražot un piegādāt enerģiju Eiropai. "Polijā praktiski nepastāv enerģijas ražošanas kooperatīvi, tas savā ziņā kļūst par fenomenu Eiropas Savienībā" - norāda Ilona Jendrasika (*Ilona Jędrasik*) portālā *Ekonomiaspoleczna.pl*.¹ Viņa norāda, ka Vācijā, 2013. gadā darbojās 888 enerģijas kooperatīvi. Dažiem no šiem kooperatīviem ir vairāki simti kooperatīva biedru, un tie veido kopīgas enerģijas ražošanas, pārvaldes un sadales apvienības. Apvienotajā Karalistē, Dānijā, Nīderlandē, Zviedrijā un Beļģijā, un pēdējā laikā arī Francijā, Spānijā, Horvātijā un Grieķijā situācija ir līdzīga.

Diemžēl diskusija par problēmas risināšanu ar enerģijas kooperatīvu izveidi ir nemanīga. Nav izvērstas plašas debates par šo tēmu, trūkst mērķu izvirzīšanas un stratēģiskās domāšanas un koncentrēšanos uz problēmas pamata meklēšanu. Valstīs ar pārejas ekonomiku uzņēmējdarbība (ne tikai vietējā) bieži ir orientēta uz ātru peļņu, bet priekšlikumi attīstības stratēģijās, politisko apsvēru dēļ, tiek iedzīvinās lēni.

Tādēļ mēs iesakām, stratēģisko plānošanu un lēmumu pieņemšanu veikt kopā ar sociālajiem partneriem un lauzt esošos stereotipus, meklējot jaunus partnerus atklāt un risināt aktuālās problēmas.

Iespējamās aktivitātes ir sekojošas:

- Iekļaut sociālās uzņēmējdarbības sektoru vietējos stratēģiskajos dokumentos, piemēram, saistot ar sociālo iekļaušanos, vietējās uzņēmējdarbības attīstību, darba tirgus perspektīvu uzlabošanu.
- Izpētīt iedzīvotāju un citu ieinteresēto personu, kā arī sociālo uzņēmumu pārstāvju vai potenciālo sociālo uzņēmēju (piemēram, NVO līderu) interesi par šo tēmu (stratēģisko plānošanu).

Nākamās darbības, kas būtu jāveic vietējām pašvaldībām ir saistītas ar tiešā atbalsta mehānismiem, lai sasniegtu izvirzīto uzdevumu, kas tika noteikts stratēģiskajos dokumentos. Šajā jautājumā mēs redzam dažas pamatnostādnes un iesakām nodrošināt:

Finansiālu atbalstu dotāciju veidā, koncesiju aizdevumus un citus finanšu mehānismus.

Lai attīstītu uzņēmējdarbību, īpaši personām, kas pieder atstumtības riskam pakļauto grupām vai uzņēmumam, kur šīs grupas meklē darbu, ir nepieciešams tiem sniegt finansiālu atbalstu. Interesanti, ka biznesa projekti, kas orientēti uz mikro aizdevumu vai mikro ziedojumiem ir daudz veiksmīgāki visnabadzīgākajās valstīs un augsti attīstītās valstīs, nekā Eiropas Savienības valstīs, kurās ekonomika attīstīta, piemēram, jaunajās ES dalībvalstīs² (*Grameen Bank of Muhammad Yunus*, Nobela Miera balvas ieguvējs 2006. gadā). Šādas formas kā nelieli granti vai atmaksājumu instrumenti ir labāks variants, nekā lielāka apjoma aizdevumi, kur pastāv lielāki draudi, ka saņemtā nauda tiks izmantota tikai tūlītējam patēriņam (risks, ka sociālais uzņēmums tiek radīts tikai saņemt grantu, bet kad grants beidzies, tiek pārtraukta arī uzņēmuma darbība). Šobrīd, bez šaubām, viens no galvenajiem stimuliem

1 (<http://www.ekonomiaspoleczna.pl/wiadomosc/1674038.html>)

2 Definīcija pēc Starptautiskā Valūtas fonda

sociālās uzņēmējdarbības attīstībai sektorā mūsu projekta partneru valstīs, ir finansiālais atbalsts ar Eiropas struktūrfondu vai valsts sistēmas grantu palīdzību. Šī situācija ir divpusēja, un, no vienas puses, dod spēcīgu stimulu organizāciju attīstībai un pievērš potenciālo sociālo uzņēmēju uzmanību, no otras puses, tas ir saistīts ar birokrātiju un līdz ar to iepriekš minētiem riskiem: augsts risks, ka tiks veidoti "sociālie uzņēmumi", kas reaģēs uz finansiālajiem atbalsta līdzekļiem, nevis kā atbilde uz vietējām vajadzībām.

Acīmredzams ir tas, ka papildus finanšu kapitālam svarīgs sociālās uzņēmējdarbības panākumu faktors ir cilvēku kapitāls. Tas nozīmē labi sagatavotu, izglītotu, augsti kvalificētu profesionālu vadības personālu un darbiniekus, orientētus uz sociālā uzņēmuma darbības ilgtspējīgu attīstību. Jaunizveidotā sociālā uzņēmuma vadītājam, vajadzētu būt patstāvīgam, labam līderim, kurš varētu apvienot sociālās un uzņēmējdarbības prasmes. Ja mēs vēlētos iepazīstināt jūs ar sociālā uzņēmuma vadītāja spēju sarakstu, tas būtu garš un ļoti daudzveidīgs, kā dažas no īpašībām var minēt: radošums, līderības prasmes un harizma, gatavība dalīties savās spējās - nodrošinot līdzdalību lēmumu pieņemšanā, konfliktu risināšanas prasmes, augsti ētikas principi, uzņēmība sociālo problēmu risināšanā, gatavība uzņemties risku, elastība, inovācijas prasmes, spēja atrast biznesa nišas un veidot biznesa attiecības ar partneriem un ieinteresētajām personām³. Bez šaubām, piedāvātais prasmju saraksts nav pilnīgs, bet tas skaidri parāda, ka sociālais uzņēmējs ir savdabīgs sociālā aktivista un uzņēmēja apvienojums.

Pašvaldības uzdevums, galvenokārt, būtu veidot klimatu sociālo uzņēmumu izveidei, meklēt un apvienot interesantus risinājumus, jaunus potenciālos partnerus, dažās valstīs arī kļūstot par vienu no sociālā uzņēmuma dibinātājiem (izveidot sociālo uzņēmumu kā juridisko personu). Tas nostiprinātu pašvaldības lomu un apņemšanos veicināt vietējās pašvaldības izaugsmi. Protams, vietējās pašvaldības nedrīkst būt "vecāku" vai "kontrolieru" lomā: sociālā uzņēmuma dibināšanai jābūt neatkarīgam lēmuma, taču pašvaldības pienākums ir iedvesmot, stimulēt un atbalstīt iniciatīvas, kas veicina labāku dzīves kvalitāti. Runājot par finansiālo atbalstu, mēs nedrīkstam aizmirst arī par sociāli atbildīgu publisko iepirkumu, jo nekas tā neietekmē sociālo uzņēmumu finansiālo ilgtspēju kā stabils biznesa partneris.

Tādā veidā vietējām pašvaldībām būtu jāņem vērā 2014. gada februāra Eiropas Parlamenta direktīva 2014/24/ES un Padomes 2014. gada 26. februāra direktīva par publisko iepirkumu, ar kuru tiek atcelta direktīva 2004/18/EK⁴.

Viens no direktīvas lielākajiem sasniegumiem ir pāreja no zemāko cenu kritēriju izmantošanas uz labāko cenas un kvalitātes attiecību (turpmāk LCKA) piedāvājumu izvērtēšanu. Ar LCKA palīdzību, līgumslēdzējas pašvaldības varēs integrēt kvalitātes, sociālos un / vai vides kritērijus iepirkuma specifikācijā ar daudz vieglākiem nosacījumiem⁵.

3 „Cechy i kompetencje menedżera społecznego” Martyna Wronka-Pośpiech, *Ekonomia Społeczna* – półrocznik, 2014

4 http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=uriserv:OJ.L_.2014.094.01.0065.01.ENG

5 Publiskais iepirkums sociālam progresam. Sociālā Platforma ceļvedis ES publiskā iepirkuma direktīvas, Sociālā platforma, 2015

Citi svarīgi elementi ir sociālās klauzulas, kas pieļauj, ka valsts līgumus/iepirkumus var noslēgt "aizsargātās nodarbinātības" veicināšanai ar uzņēmumiem, kuru mērķis ir panākt, lai nodarbinātu personas ar invaliditāti vai nelabvēlīgā situācijā esošiem cilvēkiem (tostarp ilgstošiem bezdarbniekiem vai nelabvēlīgos apstākļos nokļuvušām minoritātēm). Tomēr, lai šādi darījumi būtu legāli, uzņēmumā iepriekš minētajam darbinieku īpatsvaram ir jāasniedz vairāk nekā 30 procenti no kopējā darbinieku skaita. Dažiem veselības, sociālajiem un kultūras

pakalpojumiem ir pieļaujami līgumi/iepirkumi, kuru maksimālais termiņš ir trīs gadi. Parasti tādi darījumi ir veicami ar bezpeļņas uzņēmumiem, kas īsteno sabiedrisko pakalpojumu misiju.

Svarīgi uzsvērt faktu, ka iepriekš nosauktās direktīvas ir jāīsteno visām Eiropas Savienības dalībvalstīm savos tiesību aktos līdz 2016. gada 18. aprīlim, jo agrāk vai vēlāk tas būs kopīgs publisko iepirkumu process.

Iespējamās finansiālā atbalsta darbības:

- Nodrošināt iespēju sociālajiem uzņēmumiem saņemt no pašvaldībām galvojumus bankās investīciju piesaistei.
- Īstenot sociālās klauzulas publiskajā iepirkumā.
- Īstenot sociāli atbildīgus valsts pasūtījuma konkursus (pielāgot kritērijus konkursos, tostarp, par noteicošo kritēriju nenosakot tikai cenu, bet arī sociālo ieguvumu aspektus, dod priekšroku finansiāli ilgtspējīgākām organizācijām).
- Ieviest vietējā līmeņa iestādēs (pašvaldībās) finansiālā atbalsta instrumentus sociālās uzņēmējdarbības attīstībai; veicināt ciešāku sadarbību ar tādām iestādēm, kā sociālās uzņēmējdarbības atbalsta centri (ja tādi pastāv valstī), sociāli atbildīgas finanšu institūcijas, piemēram, aizdevumu fondi, kooperatīvās bankas, kas piedāvā aizdevumus ar atvieglotiem nosacījumiem, kredīti, "sociālās obligācijas") vai vismaz nodrošinot iespēju prasmīgi sniegt informāciju par iespējamiem atbalsta mehānismiem valsts līmenī. Nodrošināt informāciju par Eiropas Sociālā fonda iniciatīvām (valsts vai reģionāliem sociālās integrācijas instrumentiem) un Eiropas līmenī (piemēram, programmas EaSi - Nodarbinātības un sociālās inovācijas programma, Progress).
- Piedalīties valsts un privātā sektora sadarbībā ar sociālajiem uzņēmumiem, lai labāk un efektīvāk izpildītu pašvaldības pienākumus.
- Ja valsts tiesību akti atļauj, nodrošināt mini - grantu sistemātisku konkursu, veltītu kapacitātes stiprināšanai jaunu sociālo uzņēmumu uzsākšanai.

Izveidot visaptverošu atbalsta sistēmu, lai sniegtu atbalstu (konsultācijas, apmācības, u.c.) tiem, kas ir ieinteresēti sociālās uzņēmējdarbības attīstībā, konsultācijas potenciālajiem sociālo uzņēmumu vadītājiem.

Nevienā no Baltijas jūras reģiona valstīm sociālās uzņēmējdarbības atbalsta sistēma nav visaptveroša, un kas ir vēl svarīgāk, nav arī zināma potenciālajiem pakalpojumu saņēmējiem. Informēšanas un atbalsta sistēmas izveides funkcija būtu jāveic vietējām pašvaldībām, jo tās labāk pārzina vietējās uzņēmējdarbības apstākļus un sociālās problēmas. Pašvaldībām ir iespēja radīt un veidot pozitīvu

attieksmi pret sociālo uzņēmējdarbību. Sniegt materiālo atbalstu un nodrošināt sabiedrību ar pamatinformāciju par sociālās ekonomikas nozari, tādā veidā liekot pamatus sociālo uzņēmumu izveidei, kā arī apvienojot dažādas ieinteresētās puses.

Vērst sistemātisku uzmanību pašreizējo vietējo sociālo uzņēmumu stāvoklim. Izprast sociālo uzņēmumu vajadzības, trūkumus, vairāk sniegt atbilstošu atbalstu, bet tajā pašā laikā, iegūt informāciju par viņu potenciālu un iespējām.

Veikt sistemātisku tirgus izpēti un analīzi par nepieciešamību pēc vietējiem sociālajiem pakalpojumiem. Tā ir joma, kas noteikti ir atkarīga no vietējām pašvaldībām. Pašreizējā situācijā, pat ja pašvaldības pārstāvjiem ir vēlme atbalstīt sociālās uzņēmējdarbības struktūru klātbūtni vietējā tirgū, parasti nav pietiekošas informācijas par sociālo pakalpojumu tirgus lielumu, potenciālu un specifiku. Nav pietiekams informācijas par to, cik daudz vietējās varas iestādes zina atbildi par mājokļu deficītu, par vietu trūkumu bērnudārzos, kā arī izaicinājumiem, kurus rada sabiedrības novecošana. Bieži trūkst jaunākās informācijas par to vai pakalpojumu ir iespējams pārdot atvērtajā tirgū, vai arī par to jāmaksā pašvaldībai. Uzņēmējiem ir sarežģīti orientēties, jo trūkst informācijas par to, vai noteikts pakalpojums būtu nepieciešams un pieprasīts tuvākajā nākotnē un, kura metode tās sniegšanā ir visefektīvākā. Vienotas datubāzes izveide par publisku sociālo pakalpojumu pieprasījumu ir labākais risinājums, kas veicinātu ekonomisko aktivitāšu uzsākšanu sociālās uzņēmējdarbības jomā.

Inovāciju pārbaudes nepieciešamība un jaunu attīstības ceļu meklēšana - sociālās uzņēmējdarbības uzplaukuma veicināšana ar atvērtas izpratnes palīdzību. Vietējām pašvaldībām, kuras ir ieinteresētas sociālās uzņēmējdarbības attīstībā (inkubēšanai), savā teritorijā ir jānodrošina apstākļus konferenču, apmācību un semināru organizēšanai un jāveicina pieredzes apmaiņu par sociālajām inovācijām, sociālo ekonomiku un līdzīgām jaunām tendencēm.

Iespējamās aktivitātes inovāciju un pētniecības jomā:

- Iecelt vietējās pašvaldības departamentu un specifisku pašvaldības pārstāvi, kas būtu atbildīgs par sociālās uzņēmējdarbības attīstību (persona ar vismaz pamata kompetencēm par sociālās ekonomikas tēmu un sociālās uzņēmējdarbības uzsākšanu).
- Nodrošināt atklātu informāciju potenciālajiem sociālajiem uzņēmējiem, biznesa partneriem, kas ir ieinteresēti sadarbībā ar sociālās ekonomikas struktūrām. Piemēram, informēt par to, kur un pie kā pašvaldībā ir jāvērsas, lai saņemtu atbalstu.
- Sadarboties ar valsts, reģionālajām vai vietējām iestādēm, lai nodrošinātu pamata un specifisku atbalstu sociālajiem uzņēmumiem.
- Nodrošināt un izplatīt izglītojošus materiālus (par brīvu) potenciālajiem sociālajiem uzņēmumiem, pievēršot uzmanību tādiem sociālās uzņēmējdarbības aspektiem kā sociālā uzņēmuma dibināšana, sociālā uzņēmuma vadīšana un jaunākās tendences sociālās inovācijas un sociālās uzņēmējdarbības jomā.
- Ierosināt konferences un seminārus par novatoriskām pieejām sociālajai uzņēmējdarbībai vai vismaz nodrošināt, lai šāda veida informācija tiktu izplatīta caur publisko mediju kanāliem.
- Ja nav iespējas griezties oficiālās iestādēs, kas sniedz pamata konsultācijas par sociālā uzņēmuma izveidi, nodrošināt plašu informācijas pieejamību.
- Nodrošināt un atjaunināt datu bāzi interesentiem par sociālajiem pakalpojumiem, kas var rosināt sociālās uzņēmējdarbības uzsākšanu un turpmāko ilgtermiņa saimniecisko darbību.

Veicināt sadarbības uzsākšanu starp uzņēmējdarbības vadītājiem un sociālajiem līderiem.

Pirmkārt, sociāliem uzņēmējiem un konvencionālā biznesa pārstāvjiem ir jārada iespēja veiksmīgi sadarboties. Tomēr, tikpat svarīgi ir veidot pozitīvu sadarbības procesu starp pašvaldību un sociālās uzņēmējdarbības pārstāvjiem. Pētījumi un citi statistikas apkopojumi parāda plaši izplatīto problēmu, ka sociālos uzņēmumus parasti izveido sociālie līderi, kas vadās pēc sociālām idejām. Cilvēki ar vēlmi palīdzēt, taču bez plašām uzņēmējdarbības zināšanām. Dažos gadījumos sociālie uzņēmumi rodas no tādu cilvēku iniciatīvām, kuri ir pietiekami kompetenti un gatavi vadīt uzņēmumu. Sociālās ekonomikas nozarē ir vērojams zināms līdzsvara trūkums starp idejām, kuras vēlas realizēt sociālie līderi un viņu vadīšanas spējam. Pašvaldības loma ir realizēt daudzveidīgu pasākumu klāstu šīs situācijas izmaiņai. Viena no iespējām ir veidot sanāksmes starp sociālajiem līderiem un uzņēmējiem, lai dalītos zināšanās, pieredzē, saņemtu komentārus, lauztu stereotipus vai pat īstenotu ieceri vai iegūt potenciālo investoru.

Iespējamās darbības, lai uzlabotu sadarbību starp uzņēmējdarbības pārstāvjiem un sociālajiem līderiem:

- Platformas izveide pieredzes apmaiņai, piemēram: biznesa izstādēs (ko rīkotu vietējās iestādes, vietējie uzņēmēji, u.c.) formālo un neformālo sanāksmju organizēšana.
- Aicināt vietējos uzņēmējus kļūt par sociālās uzņēmējdarbības finansiālajiem atbalstītājiem – "biznesa eņģeļiem" (organizējot biznesa ideju prezentēšanu sanāksmju laikā potenciālajiem sponsoriem vai konsultantiem).

Izstrādātie ieteikumi iespējams daudzām pašvaldībām liksies kā pārāk izaicinoši. Protams, nevienas pašvaldības pienākums nav īstenot visus piedāvātos risinājumus. Svarīgākais ir vēlme atbalstīt sociālās uzņēmējdarbības nozares attīstību un nodrošinātu pareizo atmosfēru un apstākļus: tā ir labākā palīdzība visiem sociālajiem jaundibinātajiem uzņēmumiem, kuru var sniegt pašvaldība. Tomēr jāatceras, ka tikai ambiciozi mērķi un sistemātiski mēģinājumi sasniegt tos var dot reālas, stabilas un ilgtermiņa sociālās pārmaiņas.

Pašvaldības ir viens no svarīgākajiem dalībniekiem uz sociālās uzņēmējdarbības "attīstības skatuves". Tomēr jāatceras, ka pirmkārt, atbildība par panākumiem, par izdzīvošanu tirgū, par klientu piesaisti, labas komandas izveidi, u.c., protams, ir atbildīgs pats sociālais uzņēmums - tās dibinātāji un darbinieki.

IETEIKUMI SOCIĀLĀS EKONOMIKAS UZSĀKŠANAI - EFEKTĪVAS ATTĪSTĪBAS IZVĒLE

Ieteikumi jaundibinātiem sociāliem uzņēmumiem attiecās gan uz tiem, kas ir veidošanās procesā, gan arī tiem sociālajiem uzņēmumiem, kas pastāv jau ilgu laiku. Uzsvars ir vērsts galvenokārt uz šī pētījuma četriem aspektiem un tas nozīmē: tiesisko vidi, ārējo atbalstu, cilvēkresursiem un ārējā tēla veidošanu.

MĪTS NR.1

Sociālo uzņēmumu piedāvātie pakalpojumi ir lēti, jo tie ir zemas kvalitātes, tāpēc cenas konkurence ir vienīgais veids kā iekarot tirgu.

Fakts: Radot sociālo uzņēmumu, ir jābūt gataviem uzņemt risku. Lielākais izaicinājums ir izveidot veiksmīgu produkta stratēģiju un veikt tās konsekventu īstenošanu. Tas ir paties izaicinājums visai sociālās ekonomikas nozarei - veidot tēlu un stiprināt augstas kvalitātes produktu un pakalpojumu tēlu, kuru piedāvā sociālie uzņēmumi. Sabiedrības informēšana pamatojoties uz pārbaudītam zināšanām un caurskatāmību, ir viens no svarīgākajiem faktoriem veiksmīgai sociālajai uzņēmējdarbībai.

MĪTS NR. 2

Sociālie uzņēmumiem ir maz kopīga ar "īstu" biznesa. Cilvēki, kas strādā tur, nav pilna laika profesionāli darbinieki un vadītāji ir sociālie līderi bez biznesa uztveres.

Fakts: Ja runa iet par vadīšanu, tad sociālā uzņēmuma vadīšana, nav īpaši atšķirīga no "klasiskās" uzņēmējdarbības vadīšanas. Prasības, kas tiek izvirzītas sociālo uzņēmumu vadītājiem, nav mazāk prasīgas, gluži pretēji, diapazons ar nepieciešamajām kompetencēm ir daudz plašāks. Tiek pieņemts, ka sociālās uzņēmējdarbības vadītājiem ir jābūt ne tikai ar spēju veikt uzņēmējdarbību, bet tiem jāpiemīt arī prasmēm, kas saistītas ar sociālo jomu. Tāpat svarīga ir spēja strādāt ar konkrētu cilvēku grupu, konfliktu risināšana, komandas veidošana, kā arī jāpiemīt plašām prasmēm piesaistīt ārējo finansējumu.

Ko mēs iesakām sociālās uzņēmējdarbības uzsācējiem, uzņēmuma pastāvēšanas sākuma stadijā, lai nodrošinātu efektīvu tirgus apgūšanu?

Ieteikumi attiecībā uz tiesisko regulējumu:

- Pavadīt zināmu laiku, lai iegūtu plašākas zināšanas par sociālās ekonomikas nozari, juridisko formu iespējam, kas var būt sociālais uzņēmums (ja nav specifiski definēta forma). Juridiskās formas izvēle ietekmē vadības sistēmu, grāmatvedību, iespējas piesaistīt ārējo finansējumu. Juridiskā forma nosaka arī veidu kā tiek pieņemti lēmumi, kontroles mehānismus un pārraudzību sociālajā uzņēmumā. Tāpēc analīzei veltītais laiks, gan arī konsultēšanās ar juristu, grāmatvedi, sociālās uzņēmējdarbības konsultantu, kā arī labās prakses novērošana citos sociālajos uzņēmumos, noteikti ir vērtīgs ieguldījums veiksmīgas sociālās uzņēmējdarbības izveidē.
- Izpētīt, kādus ārējos līdzekļus ir iespējams piesaistīt izvēloties konkrēto juridisko formu, kādi ir pieejamie valsts atbalsta instrumenti.
- Izpētīt iespējamās sociālās franšīzes - izmantot jau pārbaudītus un eksistējošus mehānismus.

Ieteikumi attiecībā uz cilvēkresursiem:

- Atcerēties par skaidru un konkrētu funkciju sadalīšanu, pienākumiem un atbildību, jo īpaši sociālajā uzņēmumā, kurā uzņēmuma dibinātāja (īpašnieka) loma viegli saplūst ar darbinieka lomu. Noteikt procesus, kas nodrošinās skaidru lēmumu pieņemšanas mehānismu, nodalot vairākas funkcijas, kuras pārstāv vadošie darbinieki.
- Nodrošināt sociālā uzņēmuma vadības komandas pastāvīgu pilnveides mehānismu, apmācības vadības personālam tādās jomās kā uzņēmējdarbība (vadības sistēmas, komandas veidošana, klientu apkalpošana, procesu izstrāde, pārdošana, kvalitātes uzlabošana, u.c.).
- Nodrošināt sociālā uzņēmuma darbiniekus ar konstantu mehānismu profesionālo iemaņu attīstībai, nodrošinot profesionālās apmācības.
- Uzlabot starp komandas dalībniekiem iemaņas, kas saistītas ar konfliktu risināšanu un harmoniskas sadarbības veidošanu.

Ieteikumi attiecībā uz ārējiem atbalsta mehānismiem:

- Veikt izpēti par pieejamajiem atbalsta un attīstības mehānismiem, piemēram, konsultācijām, finanšu pakalpojumiem un identificēt institūcijas, kas sniedz šos pakalpojumus, sākot ar vietējām pašvaldībām.
- Piedalīties vietējās, reģionālās un valsts starpsektoru sanāksmēs, kurās tiek pieņemti lēmumi vai izstrādāti ieteikumi augstākā līmeņa valdībai, ar mērķi atbalstīt sociālās ekonomikas attīstību. Piedalīties jaunu tiesisku un praktisku risinājumu ieviešanā, kas atbalsta sociālo uzņēmējdarbību.
- Izveidot kontaktus un sadarbību ar pašvaldību, nevalstiskajām organizācijām, kā arī komercuzņēmumiem vietējā līmenī.
- Atrast un atjaunināt informāciju par vietējām sociālajām iniciatīvām un sociālo uzņēmumu tīkliem.
- Uzskatīt darbinieki laiku, kas tika pavadīts konsultācijās un apmācībās kā investīciju nākotnē, nevis izmaksu pozīciju.
- Uzzināt kā iegūt ārējo finansējumu un, kā to izmantot efektīvi un, kā apvienot dažāda veida finansēšanas aktivitātes.

Ieteikumi attiecībā u ārējā tēla veidošanu:

- Izveidot saskaņotu un integrētu stratēģiju par sociālo uzņēmumu un tā komunikāciju ar apkārtējo vidi, radot zīmola stratēģiju, konsekventi to īstenot.
- Rīkoties ar atbildības sajūtu attiecībā pret vietējās kopienas attīstību.
- Attīstīt sociālā uzņēmuma pašapziņu, jo īpaši attiecībā uz sadarbību ar uzņēmējiem un pašvaldību. Radot piemēru sociālās ekonomikas ieguvumiem; radot zīmolu, balstoties uz kvalitāti un finansiālo dzīvotspēju.
- Neveidot tādu uzņēmuma tēlu, kas prasa pastāvīgu ārējo (finanšu) atbalstu un īpašu attieksmi pamatojot to ar uzņēmuma cēlajiem mērķiem, komandas darbu vai finanšu rezultātiem. Veidot tādu tēlu, kas raksturo ilgtspējīgu un pastāvīgu saimniecisko darbību.

